

Klima- og miljødepartementet
Postboks 8013 Dep.
0030 OSLO

Vår ref.
18/06458-7

Deres ref.

Dato
14.05.2019

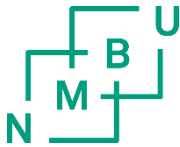
Innspill til ny stortingsmelding om kulturminnepolitikken - et fullstendig innspill fra NMBU

Vi viser til vårt brev datert 29. januar 2019 med innspill til ny stortingsmelding om kulturminnepolitikken, og til KMDs kontakt med Anne Sponberg Aude i etterkant. Ved en feil så har ikke avsnittet om landskap blitt med i NMBUs høringsuttalelse. Vi takker for muligheten for å ta inn dette avsnittet, og her følger NMBUs komplette høringsuttalelse.

Den kulturhistoriske dimensjonen har stor verdi for folks identitet og tilhørighet til sine omgivelser. Kulturarvens fysiske og kunnskapsforankrede egenskaper er også uvurderlige ressurser i miljøforvaltning på økosystemnivå, og som grunnlag for bærekraftig samfunnsplanlegging i et klima-, beredskaps- og samfunnssikkerhetsperspektiv.

De små og store endringene som skjer hver eneste dag medfører store endringer over tid. Flere av dem er endringer som i sum umerkelig forringer både kulturminner, kulturmiljøer og landskap, og derigjennom våre omgivelser generelt. Dette gir konsekvenser som strekker seg langt ut over kulturminnefeltet, og som det må tas grep om, også innenfor andre sektorer som påvirker våre fysiske omgivelser og på et tverrsektorielt nivå.

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) er et ledende fagmiljø når det gjelder utvikling av kunnskap innenfor tverrfaglig og helhetlig planlegging av våre fysiske omgivelser. I tillegg utdanner universitet neste generasjons planleggere og forvaltere som har kompetanse til å omsette kulturminnepolitikken til en fremtidsrettet og bærekraftig samfunnsutvikling. Kunnskapsbasert utvikling og planlegging på de rette premissene skaper innovasjon også i kulturminnesektoren. NMBU er blant annet engasjert i et

EU-prosjekt som belyser nettopp ovennevnte tema, Landskap og landskapsforvaltning; Hvordan skape innovasjon og utvikling i samspill mellom kultur- og naturarv?

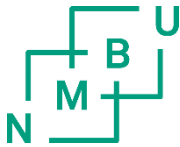
NMBU anser følgende tema som særskilt relevante å belyse i ny stortingsmelding om kulturminnepolitikken:

By

- Kulturminnekunnskap må integreres bedre i arbeidet med å planlegge byer og steder for å sikre en god utvikling.
- Byrommene er svært viktige for livet i byen, og kvaliteten på disse er avgjørende for å lykkes med fortetting.
- Byene må sees i et helhetlig perspektiv også i kulturminnefaglig sammenheng. En bevaring og videreføring av byens morfologi vil kunne bidra til å opprettholde bylandskapenes historiske karakter.
- Byer har landskapsdimensjoner som representerer viktige kulturhistoriske verdier, se også tema «landskap» nedenfor. En typisk landskapsdimensjon i by er siktlinjer som kan inneha en viktig historiefortellende funksjon i et sammensatt bymiljø.
- Byen med alle sine bygninger, gater, plasser, veier, havner, m.m. utgjør sammen med naturgrunnet, et landskap som er karakteristisk for hver enkelt by. Dette unike bylandskapet kan lett transformeres og viktige kvaliteter gå tapt, dersom ikke utviklingen styres bevisst og kulturminneverdier ivaretas både på objektnivå og landskapsnivå.

Grøntanlegg

- Grøntanlegg er en type kulturminner som er spesielle ved at de på den ene siden er menneskeskapte anlegg, på den andre siden er kultivert natur. Grøntanlegg skiller seg fra andre bygde anlegg ved at de er grunnleggende dynamiske fordi de er opparbeidet med vegetasjonsdekte flater, til for eksempel sports-, rekreasjons- eller pryddformål. Vegetasjonselementene kan bestå av blant annet gressareal, blomsterbed, busker og trær. Av disse lever trærne lengst, og er derfor spesielt verdifulle.
- Det kreves helt særskilt kompetanse for å kunne ivareta grønntanlegg av kulturhistorisk interesse på en tilfredsstillende måte.
- Grøntanlegg er ofte underrepresentert i vernesammenheng blant annet i fredete anlegg etter kulturminneloven og i kommunale kulturminneplaner.
- Det er nødvendig å sikre at verneverdige grønntanlegg registreres og får sin kulturminneverdi vurdert for å sikre en forsvarlig forvaltning.
- Digitalisering og derigjennom tilgjengeliggjøring av informasjon om grønntanlegg med kulturhistorisk verdi vil bidra til en bedre forvaltning både på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. For eksempel vil tilgjengeliggjøring av arkiv over historiske grønntanlegg kunne gi kommuner bedre grunnlag for å utarbeide kommunale planer. I

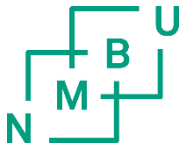

tillegg vil tilgang til informasjon om grøntanleggenes opprinnelige planer og intensjoner kunne gi en bedre ivaretagelse av verdifulle anlegg fordi kjennskap til disse er en forutsetning for å kunne sikre god forvaltning.

- Grøntanlegg er spesielt utsatte for nedbygging. I arbeidet med å fortette byer og knutepunkt er grøntarealer ekstra sårbare samtidig som de innehar vesentlige kvaliteter som er avgjørende å bevare for at fortetting skal bli vellykket.
- Grøntanlegg er generelt også utsatt for forfall som i mange tilfeller er forårsaket av skjøtselstiltak utført med utilstrekkelig kompetanse.
- Vegetasjon kan være verneverdig både i et kulturminnevern- og i et naturvernperspektiv. Det kan imidlertid være til dels store motsetninger mellom disse verdihensynene. Det er et uttalt behov for kunnskapsutvikling og en påfølgende klargjøring av hvordan hensynet til de respektive verdiene skal vektes og forvaltes.
- Det er avgjørende å sikre tilgang til historisk riktig plantemateriale ved restaurering av grøntanlegg av kulturhistorisk interesse. Dette bør sees i sammenheng med det pågående nasjonale arbeidet for å bevare mangfoldet av plantegenetiske ressurser innenfor de historiske kulturplantene.
- I mange byer er de parker og friområder også grøntanlegg av kulturhistorisk interesse. De er gjerne anlagt i en tid hvor bruken var annerledes enn den er i dag og der antall daglig besøkende kun var prosentandel av det det er i dag. Det store antallet brukere og ny endret bruk medfører vesentlige utfordringer i forvaltningen av disse grøntanleggene, og det kan være særskilt problematisk å ivareta anleggenes kulturhistoriske verdier.
- Grøntanlegg har egenskaper som kan være nyttige i arbeidet med å tilpasse omgivelsene til klimaendringene. De består ofte blant annet at planter og jord som kan ta opp og fordrøye store mengder vann noe som er viktige egenskaper når overvann skal håndteres i tettbygde områder.
- Men grøntanlegg kan også ta stor skade av klimaendringene ved at erosjon vasker vekk jord og andre anleggselementer, samt at plantemateriale blir angrepet av uønskede fremmede organismer som klimaendringene bringer med seg.

Gravplasser

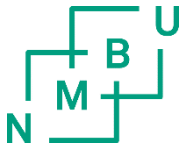
- Gravplassens primærfunksjon er å være et sted for gravlegging av våre døde og et minnesteid hvor sorg kan bearbeides. Gravplasser i bruk er dynamiske anlegg i kontinuerlig endring, samtidig som de også er grøntanlegg. De representerer ofte kulturhistoriske verdier, og forteller historier om samfunn, slekter og enkeltmennesker.
- På gravplasser som i andre grøntanlegg av kulturhistorisk interesse er trærne spesielt viktige å ta hensyn til. De har gjerne oppnådd en anseelig alder og har vokst seg store med et omfattende rotsystem som er svært sårbart for graving noe som lett kan komme i konflikt med gravplassens primærfunksjon.

- Kulturhistoriske interesser knyttet til gravplasser blir i liten grad ivaretatt av kommunale planer, kommunale planprosesser eller gjennom plan- og bygningsloven for øvrig.
- Gravplassene er det enkelte sogns eiendom, men ansvar for å sikre areal, utarbeide reguleringsplaner, samt å gi bevilgninger til forvaltning, drift, vedlikehold og skjøtsel er kommunenes ansvar.
- Det faktum at stat og kirke har skilt lag, og at Den norske kirke har forvaltningsansvar for gravplassene, gjør i tillegg at vi ikke har et statlig fagorgan/direktorat som kan ivareta gravplassspørsmål i Norge.
- Ny lov om tros- og livssamfunn er under utarbeidelse, og det er i lovforslaget foreslått at forvaltningsansvaret for gravplasser skal overføres til fylkesmannen som per i dag ikke besitter kulturminnekompetanse.
- Ansvar for gravplasser er altså fordelt/planlagt fordelt på flere instanser som ikke alle besitter god nok kunnskap om gravplasser generelt eller deres kulturminneverdier spesielt.
- Det trengs derfor en verneplan for gravplasser slik at de kulturhistoriske verdiene anleggene representerer blir tilstrekkelig ivaretatt.
- Rundskriv T2000 «Forvaltning av kirke, kirkegård og kirkens omgivelser som kulturminne og kulturmiljø» bør også revideres for å sikre en god ivaretagelse av kulturminneverdier knyttet til våre gravplasser.

Landskap

- Landskap (urbant og ruralt) er en kombinasjon av materielle og immaterielle dimensjoner, av forskjellige landformer, bygninger, vegetasjon, og også sanselig full av historier og minner.
- Landskapet er dynamisk, et samspill mellom mennesker og natur, levende og derfor spesielt sårbart.
- Kulturminnekunnskap må integreres i alt arbeid med å planlegge og utvikle landskap for å sikre en god landskapsforvaltning og sikre store landskapsverdier for fremtiden.
- Kulturminnesektoren må sees i sammenheng med de andre sektorene. En tverrfaglig tilnærming er en forutsetning for å kunne oppnå god landskapsforvaltning.
- Etterkrigstidens landskap, som for eksempel drabantbyer og boligområder, er i rask endring og står i fare for «å miste» de kvalitetene som karakteriserer disse landskapene. Dette er gjerne bynære områder hvor endringstakten eskalerer, og presset på arealene øker, og vern av kulturhistoriske verdier vanskeliggjøres av behovet for fortetting og «nye arealer» å bygge på. I tillegg gjør nærhet i tid sitt til at interessen for å verne disse områdene ennå ikke er tilstrekkelig vekket hos majoriteten.
- Nasjonale myndigheter tar grep om landskap av nasjonal interesse gjennom prosjekter som «Utvalgte kulturlandskap i landbruket» og «Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse». Det trengs imidlertid også en satsing på landskap av lokal kulturhistorisk

interesse. Disse landskapene kan være like verdifulle lokalt som de av nasjonal interesse er nasjonalt. Det ligger en risiko i at kommunene tror landskapsverdiene er tilstrekkelig ivaretatt gjennom de nasjonale satsingene, og ikke ser og identifiserer de lokale verdiene.

- Med økende grad av identifisering og sikring av større og mindre landskap av nasjonal interesse, er det behov for å utvikle kunnskap, metoder og ny praksis for å oppnå integrert og tverrfaglig forvaltning. Dette vil blant annet omfatte fagmiljø og forvaltning på lokal og regionalt nivå, samt næringsliv og stedlige innbyggerfellesskap. Forskingen bør også delta aktivt i slike stedsforankrede, transdisiplinære og framtidsrettede kunnskapsfellesskap.

Som nevnt innledningsvis er fremtidsrettet og bærekraftig kulturminneforvaltning avhengig av at det tas tverrsektorielle grep. Fokus på kjernekompetanse og enkeltelementer gir faglig forankring, men kan samtidig hindre oss i å se nødvendige sammenhenger. Vi trenger mer kunnskap om og metoder for hvordan sektorinteressene bedre kan kobles til samfunns- og arealplanleggingen. Vi må forstå og ta inn over oss sammenhengene, og samtidig se konsekvenser og potensialer for å utøve god kulturminneforvaltning.

Kulturminneforvaltning må i mye større grad dreie seg om utvikling. Utvikling av samfunnet med utgangspunkt i våre kulturminner, kulturmiljøer og landskap, og med gjenbruk som bærende prinsipp.

Vennlig hilsen

Mari Sundli Tveit
Rektor

Saksbehandlere: Tore Edvard Bergaust og Anne Songberg Aude

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ikke håndskrevne signaturer.